

Ćwiczenie 10/11

Holografia syntetyczna - płytki strefowe.

Wprowadzenie teoretyczne

W klasycznej holografii optycznej, gdzie hologram powstaje w wyniku rejestracji pola interferencyjnego, rekonstruuje się jedynie takie fronty falowe, które potrafimy sformować w układzie optycznym. Poza odtworzeniem realnie istniejących obiektów, możliwości klasycznej holografii optycznej ograniczają się do generacji najprostszych pól, jak fale sferyczne, cylindryczne itp. Dużo większe możliwości oferuje w tym zakresie holografia syntetyczna. W tym przypadku hologram zostaje wytworzony przy pomocy urządzenia formującego żądany układ prążków struktury dyfrakcyjnej, który zastępuje prążki interferencyjne klasycznego hologramu. Wymienionym urządzeniem może być w najprostszym przypadku ploter, drukarka laserowa, a w bardziej zaawansowanych aranżacjach naświetlarka laserowa czy też działo elektronowe. Hologram syntetyczny jest tworzony z reguły przy pomocy komputera, który steruje procesem formowania elementu dyfrakcyjnego, a w bardziej złożonych przypadkach służy również do obliczania jego transmitancji. Z tego powodu nazwa holografia syntetyczna jest stosowana wymiennie z terminem holografia komputerowa.

Holografia syntetyczna pozwala teoretycznie zrekonstruować dowolne monochromatyczne fronty falowe. Głównym ograniczeniem jest tutaj pojemność i szybkość działania komputerów oraz rozdzielczość urządzeń generujących rozkład prążków danych elementów dyfrakcyjnych. Z drugiej strony szybki rozwój techniki komputerowej i litografii (zarówno laserowej, jak i elektronowej) sprawia, że wyżej wymienione ograniczenia stają się coraz mniej istotne. Ponadto hologramy komputerowe generują dużo mniejsze szумы koherentne niż hologramy optyczne, a ich wydajność dyfrakcyjna jest większa. Elementy syntetyczne mogą być wykorzystywane nie tylko w zakresie widzialnym widma elektromagnetycznego ale również w podczerwieni, nadfiolecie, w zakresie promieni X.

Holografia syntetyczna jest jedną z najnowocześniejszych gałęzi optyki falowej. Obecnie prowadzone są na całym świecie intensywne badania (teoretyczne i doświadczalne) dotyczące projektowania, wytwarzania i praktycznego wykorzystywania hologramów komputerowych. Dotychczas holografia syntetyczna znalazła zastosowanie w następujących dziedzinach:

1. Laserowa obróbka materiałów: cięcie, topienie, spawanie, znakowanie wyrobów.
2. Korekcja aberracji układów optycznych.
3. Transformowanie i profilowanie wiązek świetlnych.
4. Niekonwencjonalne obrazowanie:
  - obrazowanie z powiększoną głębią ostrości
  - obrazowanie w podczerwieni, nadfiolecie, w zakresie promieni X.
5. Metrologia: precyzyjne wyznaczanie linii prostych, precyzyjne pozycjonowanie.
6. Informatyka optyczna: rozpoznawanie obiektów optycznych, poprawianie jakości zdjęć fotograficznych.

Kodowanie fazowych frontów falowych.

Istnieją różne sposoby wykonywania hologramów komputerowych. W ogólności jest to dość skomplikowany problem, wymagający odrębnych studiów. Poświęcono mu wiele

książek i artykułów w czasopismach naukowych. Poniżej przedstawiamy metodę realizacji hologramów syntetycznych, rekonstruujących fazowe fronty falowe. Jest ona stosunkowo prosta, a zarazem efektywna i jej poznanie nie wymaga specjalnego przygotowania wstępnego z dziedziny optyki dyfrakcyjnej.

Fazowy front falowy charakteryzuje się stałym natężeniem w płaszczyźnie hologramu, w związku z czym jego amplituda zespolona ma postać:

$$U(\vec{r}) = e^{i\phi(\vec{r})}, \quad (1)$$

gdzie $\vec{r} = [x, y]$ jest promieniem wodzącym w płaszczyźnie hologramu. Pole opisane równaniem (1) jest kodowane w postaci cienkiego elementu dyfrakcyjnego o transmitancji:

$$T(\vec{r}) = g[\phi(\vec{r})], \quad (2)$$

przy czym funkcja $g(\phi)$ jest periodyczną, zespoloną funkcją fazy ϕ , mającą okres 2π . Spełnia ona warunek $0 \leq |g(\phi)| \leq 1$, gdyż zgodnie ze wzorem (2) określa transmitancję elementu dyfrakcyjnego. Ze względu na okresowość funkcję $g(\phi)$ możemy rozwinąć w szereg Fouriera:

$$g(\phi) = \sum_{n=-\infty}^{\infty} A_n \cdot e^{in\phi}, \quad (3)$$

dla $n = 0, \pm 1, \pm 2, \dots$.

Wynika z tego, że transmitancja (2) hologramu syntetycznego może być przedstawiona w innej równoważnej postaci:

$$T(\vec{r}) = \sum_n A_n \cdot e^{in\phi(\vec{r})}, \quad (4)$$

gdzie zgodnie z analizą fourierowską współczynniki A_n są określone wzorem:

$$A_n = \frac{1}{2\pi} \int_0^{2\pi} g(\phi) \cdot e^{-in\phi} \cdot d\phi \quad (5)$$

i spełniają nierówność wynikającą z twierdzenia Parsevala:

$$\sum_n |A_n|^2 \leq 1. \quad (6)$$

Z równania (4) wynika, że hologram syntetyczny rekonstruuje fronty falowe $e^{in\phi(\vec{r})}$. Liczba całkowita n określa w tym przypadku rząd ugięcia elementu dyfrakcyjnego. Amplituda odpowiadająca n -temu rzędowi ma wartość A_n . Ponieważ różne detektory, a w tym oko ludzkie, są czułe na natężenie pola świetlnego, w związku z tym wydajność hologramu w n -tym rzędzie ugięcia określa się jako $\eta_n = |A_n|^2$. Zatem interesujący nas front falowy $e^{i\phi(\vec{r})}$ opisany wzorem (1) jest wygenerowany z wydajnością $\eta_1 = |A_1|^2$. W holografii syntetycznej najbardziej interesujące są te metody kodowania, gdzie $|A_n| \approx 1$ co zapewnia wydajność dyfrakcyjną bliską 100%. W dalszej części opisu przedstawiamy najczęściej stosowane sposoby kodowania fazy.

Kodowanie amplitudowe binarne

W tym przypadku:

$$g(\phi) = \begin{cases} 1, & \text{gdzie } \phi \in (-\pi, 0) \\ 0, & \text{gdzie } \phi \in (0, \pi) \end{cases}. \quad (7)$$

Zgodnie ze wzorami (5) i (7) wydajności dyfrakcyjne mają wartość:

$$\eta_n = |A_n|^2 = \frac{\sin^2 \frac{\pi n}{2}}{(\pi n)^2}. \quad (8)$$

Jeżeli założymy, że front falowy o amplitudzie zespolonej:

$$U_0(\vec{r}) = e^{-\frac{ikr^2}{2f}}, \text{ gdzie } \phi(\vec{r}) = -\frac{kr^2}{2f} \quad (9)$$

$r^2 = x^2 + y^2$, $k = \frac{2\pi}{\lambda}$, a λ jest długością fali światła, dla której hologram ma być zaprojektowany, to interpretacja wzoru (8) nieco się uprości. Ze względu na fakt, że wzór (9) przedstawia jednocześnie transmitancję cienkiej soczewki o ogniskowej f w przybliżeniu przyosiowym to równanie (4) możemy teraz zapisać w postaci:

$$T_0(\vec{r}) = \sum_n A_n \cdot e^{\frac{ikr^2}{2(\frac{f}{n})}} \quad (10)$$

gdzie współczynniki A_n występują we wzorze (8). Po oświetleniu elementu dyfrakcyjnego o transmitancji $T_0(\vec{r})$ falą płaską zostają wygenerowane:

- fronty sferyczne zbieżne $e^{-\frac{ikr^2}{2(\frac{f}{n})}}$ (dla $n > 0$), skupiające się w odległości $\frac{f}{n}$ za hologramem
- fronty sferyczne rozbieżne $e^{\frac{ikr^2}{2(\frac{f}{n})}}$ ($n < 0$), o ogniskach pozornych w odległości $\frac{f}{n}$ przed hologramem.

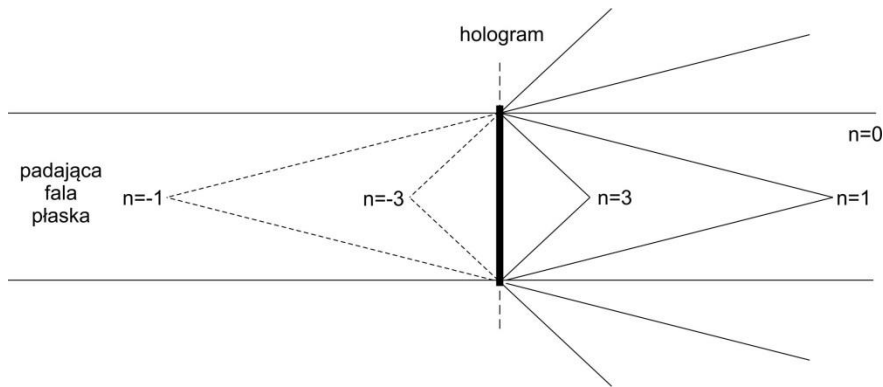
Dla $n = 0$ otrzymujemy nieugiętą falę płaską.

Zgodnie z równaniem (8), $A_n = 0$ kiedy n jest liczbą parzystą i $n \neq 0$. Procentowe wydajności dyfrakcyjne struktur amplitudowych binarnych dla małych wartości $|n|$ są zamieszczone w Tab. 1.

Tab. 1 – Wydajność dyfrakcyjna struktur amplitudowych binarnych.

n	η_n
0	25,0%
± 1	10,1%
± 3	1,1%
± 5	0,4%

Odpowiednia geometria odtworzenia hologramu falą płaską dla rzędów ugięcia o wartości $n = 0, \pm 1, \pm 3$ jest pokazana na Rys. 1.

Rys. 1 – Geometria odtworzenia hologramu dla różnych rzędów ugięcia ($n = 0, \pm 1, \pm 3$).

Interesujący nas front falowy (9) zostaje zrekonstruowany ze stosunkowo małą wydajnością $|A_1|^2 \cdot 100\% \cong 10\%$ (tym niemniej jest ona i tak większa od wydajności cienkich hologramów zapisywanych w układach optycznych, która stanowi jedynie około 6% padającego frontu falowego). Z punktu widzenia holografii syntetycznej pole w pozostałych rzędach ugięcia $n \neq 1$ tworzy zbędny szum.

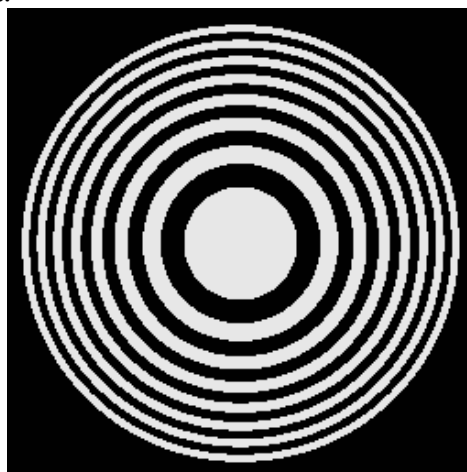
Z drugiej strony transmitancja hologramu zakodowanego binarnie jest bardzo prosta. Ze wzorów (8), (7) i (9) wynika, że:

$$T_0(\vec{r}) = \begin{cases} 1, r \in (\sqrt{m\lambda f}, \sqrt{(m+1)\lambda f}), m = 2n \text{ lub } m = 0 \text{ dla } n \in N \\ 0, r \in (\sqrt{m\lambda f}, \sqrt{(m+1)\lambda f}), m = 2n + 1 \text{ dla } n \in N \end{cases} \quad (11)$$

W miejscach, gdzie $T_0(\vec{r}) = 0$ element jest nieprzeźroczysty, zaś kiedy $T_0(\vec{r}) = 1$ element jest całkowicie przeźroczysty.

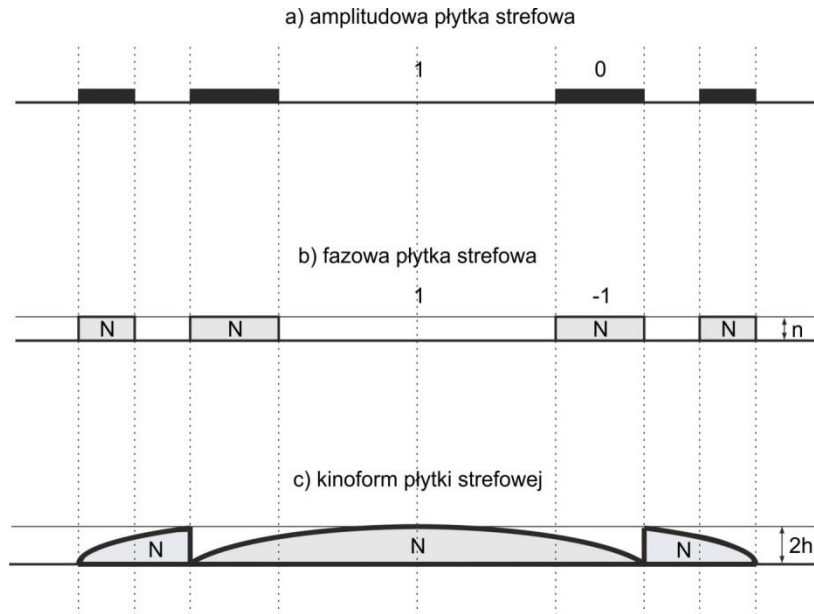
Graficznie taki hologram można przedstawić jako zbiór jasnych i ciemnych pierścieni o promieniach wyznaczonych w wyrażeniu (11).

Odpowiednia struktura dyfrakcyjna jest pokazana na Rys. 2 i ma geometrię identyczną z wcześniej poznanymi strefami Fresnela. Z tego powodu nosi nazwę amplitudowej płytki strefowej lub płytki Fresnela.

Rys. 2 – Amplitudowa płytka strefowa.

W przypadku kodowania amplitudowego binarnego przekrój hologramu przez jego środek ilustruje schematycznie Rys. 3a.

Rys. 3 – Przekrój hologramu zakodowanego: a) amplitudowo binarnie, b) fazowo binarnie oraz c) w postaci kinoformu.

Kodowanie fazowe binarne.

W tym przypadku:

$$g(\phi) = \begin{cases} e^{i\pi} = -1, & \text{gd}y \phi \in (-\pi, 0) \\ 1, & \text{gd}y \phi \in (0, \pi) \end{cases} \quad (12)$$

Wydajności dyfrakcyjne są na podstawie wzorów (5) i (12) określone następująco:

$$\eta_n = \frac{\sin^2 \frac{\pi n}{2}}{(\pi n)^2} \cdot [1 - (-1)^n]^2 \quad (13)$$

Dla parzystych liczb n (w tym $n = 0$) mamy $\eta_n = 0$. Procentowe wydajności dyfrakcyjne dla pierwszych nieparzystych rzędów ugięcia przedstawia Tab. 2.

Tab. 2 - Wydajność dyfrakcyjna struktur fazowych binarnych.

n	η_n
± 1	40.4%
± 3	4.4%
± 5	1.6%

Interesujący nas front falowy opisany równaniem (1) zostaje wygenerowany z wydajnością $|A_1|^2 \cdot 100\% \cong 40\%$, czyli cztery razy większą niż przy kodowaniu amplitudowym. Fazowa płytka strefowa dla pola wyrażonego wzorem (9) ma identyczny rozkład stref jak poprzednio. Przekrój płytki jest pokazany na Rys. 3b.

Zgodnie z równaniem (12) transmitancja binarnego hologramu fazowego przyjmuje wartości -1 i 1. W miejscach o transmitancji 1 element jest całkowicie płaski i przezroczysty, fragmenty hologramu o transmitancji -1 zmieniają dodatkowo fazę padającego pola świetlnego o π . W praktyce przesunięcie fazowe realizuje się przez naniesienie na płaszczyznę hologramu przezroczystego materiału o współczynniku załamania światła równego N dla wybranej długości fali λ . Sytuację tę ilustruje Rys. 3b. Fala odtwarzająca

hologram pada prostopadle do płaszczyzny P . W płaszczyźnie wyjściowej P' za strukturą dyfrakcyjną, materiał fazowy o grubości h dodatkowo wydłuża drogę optyczną promieni świetlnych o $\lambda/2$, co odpowiada przesunięciu fazowemu π . Wartość h jest wyznaczona ze wzoru:

$$(N - 1) \cdot h = \frac{\lambda}{2} \Leftrightarrow h = \frac{\lambda}{2(N - 1)}. \quad (14)$$

Z powyższego wynika, że $h \approx \lambda$. Ze względu na małą długość fali λ , można hologram fazowy traktować jako bardzo cienki i praktycznie płaski element.

Kinoform

Kinoform jest elementem dyfrakcyjnym rekonstruującym żądany fazowy front falowy z wydajnością 100%. Odpowiada on funkcji $g(\phi)$ zapisanej w następujący sposób:

$$g(\phi) = e^{i\phi}, \quad \text{gd}y \phi \in \langle 0, 2\pi \rangle. \quad (15)$$

Zgodnie ze wzorem (15) i zależnością (5) otrzymujemy $\eta_1 = 1$ i $\eta_{n \neq 1} = 0$. Kinoform jest elementem fazowym o bardziej skomplikowanym kształcie prążków niż w przypadku hologramu binarnego fazowego. Przekrój kinoformowej płytki strefowej dla sferycznej fali (9) ilustruje Rys. 3c. Naniesiony na płytkę materiał charakteryzuje się grubością zmieniającą się w sposób ciągły w zakresie odpowiednich stref Fresnela. Fala płaska odtwarzająca hologram, padająca prostopadle do płaszczyzny P zostaje przetransformowana w płaszczyźnie P' w pole fazowe opisane dokładnie wyrażeniem (9). Stąd teoretyczna wydajność elementu to aż 100%. Ponieważ kinoform zmienia fazę w zakresie od 0 do 2π , zatem największa grubość materiału fazowego ma teraz wartość $2h$ i jest 2 razy większa niż dla binarnej płytki fazowej (Rys. 3b, c). Złożona struktura pojedynczego prążka fazowego sprawia, że wytworzenie kinoformu wymaga zaawansowanej technologii. Z drugiej strony najnowsze techniki litograficzne pozwalają już obecnie na wytwarzanie kinoformów z wydajnością dyfrakcyjną powyżej 90%.

Przebieg ćwiczenia

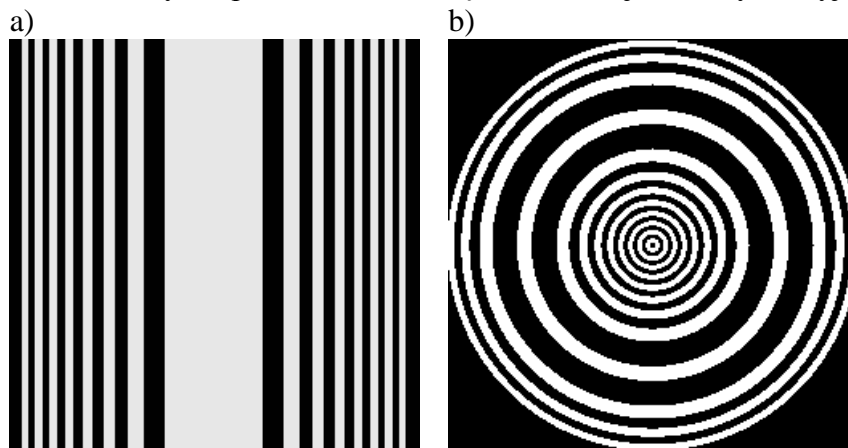
Niniejsze ćwiczenie dotyczy wykonania amplitudowych płytek strefowych rekonstruujących fazowe fronty falowe o następujących amplitudach:

- 1) $U_1(\vec{r}) = e^{-\frac{ikr^2}{2f}}$ - płytka strefowa Fresnela
(lub sferyczna płytka strefowa) opisana wcześniej wzorem (8). Generuje ona falę sferyczną zbiegającą się w odległości f za hologramem. Element jest dyfrakcyjnym odpowiednikiem soczewki sferycznej.
- 2) $U_2(\vec{r}) = e^{-\frac{ikx^2}{2f}}$ - cylindryczna płytka strefowa
Rekonstruuje zbieżną falę cylindryczną i jest dyfrakcyjnym odpowiednikiem soczewki cylindrycznej o ogniskowej f .
- 3) $U_3(\vec{r}) = e^{-\frac{ik(r-r_0)^2}{2f}}$ - toroidalna płytka strefowa
(lub kołowa płytka strefowa). Element taki oświetlony falą płaską ogniskuje światło w okrąg o promieniu r_0 . Płaszczyzna ogniskowa leży w odległości f za płytką. Toroidalna płytka strefowa ma swój odpowiednik refrakcyjny w postaci cienkiego plasterka wyciętego ze szklanego walca zwiniętego w "obwarzanek". Taka refrakcyjna struktura jest bardzo trudna do wykonania i wymaga zaawansowanej technologii

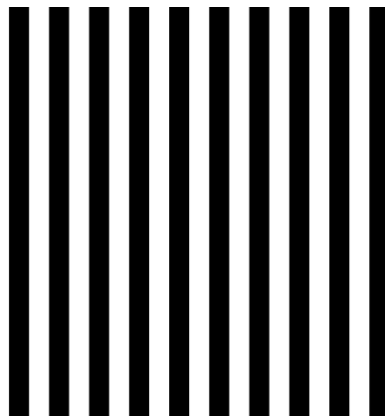
obróbki szkła. Przykład ten ilustruje użyteczność elementu dyfrakcyjnego, którego realizacja nie następuje specjalnych trudności.

Wykonanie ćwiczenie przebiega w następujących etapach.

- 1) Wydrukowanie na drukarce laserowej binarnych amplitudowych masek do realizacji płytek strefowych. Ta część jest wykonywana przy pomocy asystenta prowadzącego zajęcia. Rys. 2 przedstawia wydruk komputerowy dla płytki strefowej Fresnela. Odpowiednie maski dla płytki cylindrycznej i płytki toroidalnej są pokazane na Rys. 4a, b. Natomiast Rys. 5 przedstawia maskę dla binarnej siatki dyfrakcyjnej.

Rys. 4 – Binarne amplitudowe rozkłady płytek strefowych: a) cylindrycznej i b) toroidalnej.

Rys. 5 – Siatka amplitudowa binarna.

- 2) Modelowanie odpowiedzi impulsowych i obrazowania za pomocą zaprojektowanych struktur.
- 3) Wykonanie płytek strefowych przez pomniejszenie wydrukowanych masek na kliszach fotograficznych.
- 4) Odbielenie masek w celu uzyskania modulacji fazowej binarnej.
- 5) Sprawdzenie działania otrzymanych płytek strefowych w układzie optycznym:
  - a. zmierzenie ogniskowych elementów dyfrakcyjnych dla różnych rzędów ugięcia,
  - b. wyznaczenie wydajności dyfrakcyjnej binarnej amplitudowej oraz fazowej siatki dyfrakcyjnej w +1, 0, -1 rzędzie ugięcia,
  - c. wykorzystanie płytki strefowej do obrazowania (jako dyfrakcyjnego odpowiednika soczewki sferycznej).